

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA ELIMU YA SEKONDARI KIDATO CHA PILI

021

KISWAHILI

Muda: 2:30

MAJIBU

Mwaka: 2007

maktaba.tetea.org

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

KWA MATUMIZI YA MTAHINI TU		
NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAININI TA MTAHINI
1		
2		
3		
4		
5		
JUMLA		

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho, kisha jibu maswali.

Miaka ya hivi karibuni kumetokea ajali nyingi hapa duniani. Wengi tumesikia taarifa za ajali mbalimbali kutoka katika vyombo vya habari na baadhi yetu tumeshuhudia kwa macho yetu ajali hizo. Kila aliyesikia au kuona ajali hizo alivaa uso wa huzuni; kwani nyingi zilikuwa za kutisha mno. Wapo watu waliokatika miguu, mikono, masikio na hata kunyofolewa macho na viungo vingine vya mwili. Ukiachilia mbali majeruhi na wale walionusurika, wapo ndugu na marafiki zetu waliopoteza maisha. Wengi tulipata machungu yaliyokithiri, tulilia, tulilaumu na kuwalaani wote tuliofikiria ndio waliosababisha ajali hizo.

Waliokufa katika ajali hizo ni watoto wadogo, watu wazima na hata vikongwe, wanawake kwa wanaume. Kama ilivyo desturi, kifo hakibagui na kwa kweli huvuna roho za watu wa umri na jinsia zote.

Wazazi wengi wanaofariki katika ajali hizi huacha watoto ambao hawamo katika utaratibu wa kuendelezwa kielimu. Badala yake, wanaingia katika kujitafutia riziki badala ya kujisomea. Watoto wengi hufanya kazi za kubeba mizigo, uvuvi, kuchimba madini migodini, vibarua mashambani, biashara ndogondogo na hata kazi za nyumbani.

Watoto hao walioachwa hukumbwa na matatizo mengi wafanyapo kazi katika sehemu hizo. Kwa kuwa wengi wao hawana upeo mkubwa wa mambo, hujikuta wakifanya kazi bila kufuata kanuni za kiafya. Hali hiyo huwasababishia magonjwa kama kifua kikuu na hata kupata ajali mbaya, wafanyapo kazi migodini, ambazo zinaweza kusababisha vifo au vilema vya maisha. Wengine huingizwa kwenye biashara za ukahaba na kupata mimba zisizotarajiwa, tena katika umri mdogo. Wengine huambukizwa magonjwa kama UKIMWI.

Pamoja na ukweli wa usemi kuwa "Ajali haina kinga," ajali nyingi zinazotokea zinatokana na makosa yetu wenyewe. Hizi tukiamua, tunaweza kuzizuia kwani penye nia pana njia. Hivyo hivyo, suala la kuwapatia elimu watoto walioathirika na ajali liwe la kufa na kupona. Kama Taifa, ni lazima tupige vita ajira kwa watoto, ikiwa kweli tunataka kwenda na wakati. Vinginevyo tutabaki nyuma.

MASWALI

(a) Kwa swali la (i) hadi (vi) andika herufi ya jibu sahihi kuliko yote.

(i) Mwandishi anafahamisha kuwa wanaokufa katika ajali mbalimbali ni:

A. Watu wa aina zote.

(ii) Ipi si kweli kuhusu maeneo wanakoajiriwa watoto?

D. Kwenye ofisi za serikali

(iii) Ajira kwa watoto husababishwa na:

B. Vifo vya wazazi na ugumu wa maisha

(iv) Ili watoto waweze kufanikiwa katika maisha yao ya baadaye, lazima jamii:
C. Iwape watoto elimu.

(v) Moja ya haya yafuatayo sio ajali ya kujitakia:
D. Kuzuka kwa vimbunga vinavyoleta maafa makubwa.

(vi) Mwandishi anaamini kuwa tunaweza kuzuia ajali zisitokee kwa:
C. Kuwa makini katika kuendesha vyombo vya usafiri.

(vii) Eleza maana ya misemo ifuatayo kama ilivyotumika katika habari uliyosoma.

- Alivaa uso wa huzuni: Alionyesha huzuni kubwa usoni mwake.
- Liwe la kufa na kupona: Liwe suala la dharura na umuhimu wa hali ya juu.
- Penye nia pana njia: Kama kuna nia ya dhati, kuna njia ya kutatua tatizo.

(viii) Andika kichwa cha habari hii kisichozidi maneno matatu.
Ajali na Athari Zake

(b) Andika ufupisho wa habari hii usiozidi maneno sitini (60).
Ajali nyingi zinaharibu maisha, husababisha vifo na majeraha. Watoto waliopoteza wazazi huacha shule, wakifanya kazi hatarishi kama uchimbaji madini na uvuvi, wengi wakiugua au kupata mimba za utotoni. Mwandishi anasema ajali zinatokana na makosa yetu, akitaka elimu kwa watoto na kupinga ajira yao ili taifa liendelele.

2. (a) Kwa kila sentensi zifuatazo andika KWELI au SI KWELI katika nafasi zilizoachwa wazi.

- (i) Lugha ni kitambulisho muhimu cha jamii. **KWELI**
(ii) Fani na maudhui ni nyanja kuu za lugha. **SI KWELI**
(iii) Umbo, sauti, mpangilio na maana ni tanzu nne za lugha. **KWELI**
(iv) Mawasiliano ya binadamu hutumia zaidi vyombo vya habari na simu tu. **SI KWELI**
(v) Lugha hubadilika kutokana na muktadha. **KWELI**

(b) Sentensi zifuatazo zina utata. Kwa kila sentensi andika maana mbili ili kuondoa utata huo.

- (i) Nimekutana nao wamebeba paa.
- Nimekutana nao wakiwa wamebeba paa la nyumba.
 - Nimekutana nao wakiwa wamebeba paa mnyama
- (ii) Mzee Juma amepanga chumba.
- Mzee Juma amepanga chumba kwa ajili ya makazi.
 - Mzee Juma amepanga chumba cha watu (mpangilio).
- (iii) Daktari huyu ndiye aliyeniunga mkono.
- Daktari huyu ndiye aliyekuwa Pamoja na mimi kweye hoja zangu.
 - Daktari huyu ndiye aliyenipatia msaada wa mkono uliokuwa umevunjika
- (iv) Utakapokuja, uje na nyanya.

- Utakapokuja, uje na nyanya yako (bibi).
- Utakapokuja, uje na nyanya za kula (tomato).

(v) Hii si nyumba ya wageni.

- Hii si nyumba inayowakalia wageni wanaofika.
- Hii si nyumba inayomilikiwa na wageni (watu wa nje).

3. (a) Vifuatavyo ni vitenzi. Kwa kila kimoja unda nomino moja.

- Cheza: Mchezo
- Andika: Mwandiko
- Sema: Usemi
- Lima: Kilimo
- Funga: Kifungo

(b) Ainisha maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi zifuatazo kwa kuandika ufupisho wa aina ya neno chini ya neno lililopigiwa mstari.

(i) **U**baya wake ni ubaya wao. **N**

(ii) Ama kweli! **k**ina cha maji katika Ziwa victoria kimepungua. **N**

(iii) **A**mbao wameajiriwa watalipwa posho zao. **T**

(iv) **B**walo la shule yetu limebomoka. **N**

(v) **W**etu wamo zizini mwao. **T**

(c) Katika orodha ifuatayo, chagua mambo matano (5) ambayo yanapatikana kwenye kamusi, kwa kuweka alama ya vema (V) katika kisanduku.

(i) Asili ya neno ✓

(ii) Mpangilio wa maneno kialfabeti ✓

(iii) Viambishi

(iv) Matamshi ya neno ✓

(v) Aina ya neno ✓

(vi) Makosa ya kisarufi

(vii) Maana ya neno ✓

(viii) Makosa ya kimantiki

(ix) Matumizi ya neno

(d) Chini ya kila sentensi zifuatazo yapo maneno katika mabano, Chagua neno moja lililo sahihi zaidi na uliandike katika sehemu iliyoachwa wazi.

(i) Mwanahawa aliniita **nimpigie** mtoto aliyekuwa akimsumbua kazini.

(ii) Ningejua ukweli wa mambo kabla **nisingekuja** hapa bure saa hizi.

(iii) Kama nikipata **saa** nitakuja ili tuzungumze.

- (iv) **Dhana** yake ilikuwa kinyume kabisa na ukweli wa habari nzima.
(v) Nyoka aliyetokea shimoni aliuawa baadaya **kumwagiwa** mafuta ya taa.

4. Kifuatacho ni kielelezo cha muundo wa barua rasmi/kikazi. Jaza vipengele husika.

Anwani ya Mwandishi: Juma Mtata, S.L.P 123, Dar es Salaam

Tarehe: Mei 28, 2025

Anwani ya Mpokeaji: Mkurugenzi, Ofisi ya Elimu, S.L.P 456, Dar es Salaam

Mada: Ombi la Msaada wa Elimu

Mwaliko: Mheshimiwa Mkurugenzi

Maudhui: Naomba msaada wa vifaa vya elimu kwa watoto wangu kwa sababu ya hali ngumu ya kiuchumi.

Hitimisho: Nawasilisha, Juma Mtata

5. (a) Kamilisha mchoro ufuatao.

- **Hadithi:** Ngano, Visasili, Tarihi
- **Semi:** Methali, Nahau, Misemo
- **Tanzu:** Ngonjera, Vitendawili, Majigambo

(b) Chagua kifungu cha maneno kutoka orodha B ambacho kinatoa maelezo sahihi ya neno/maneno yaliyoko kwenye orodha A. Andika herufi ya jibu sahihi katika nafasi iliyoachwa wazi.

- (i) Utani **K**
(ii) Fani **E**
(iii) Michezo ya watoto **D**
(iv) Methali, nahau, misemo **G**
(v) Mandhari **M**
(vi) Hadhira **F**
(vii) Fanani **B**
(viii) Ngano, visasili, tarihi **J**
(ix) Maudhui **L**
(x) Majigambo **C**

(c) Ni kwa vipi busara ya methali zifuatazo inaweza kwa upande mwingine kuleta hasara?

- (i) Haraka haraka haina Baraka: Kufanya kazi polepole kupita kiasi kunaweza kusababisha kuchelewa kumudu fursa muhimu.
(ii) Asiyesikia la mkuu huvunjika guu: Kumudu maagizo bila kufikiri kunaweza kumudu kufuata maagizo mabaya.
(iii) Pole pole ndio mwendo: Kwenda polepole sana kunaweza kumudu kukosa nafasi za maisha.
(iv) Ajali haina kinga: Kuamini ajali haiwezi kuzuiwa kunaweza kusababisha kutochukua tahadhari.
(v) Samaki mmoja akioza, wote wameoza: Kuamini wote ni wabaya kwa sababu ya mtu mmoja kunaweza kumudu kumudu kutoweka haki.